

۳. مرحوم آخوند در این باره می‌نویسد:

« لا شبهة في أن للعموم صيغة تخصه لغة و شرعا كالخصوص كما يكون ما يشترك بينهما و
يعمهما ضرورة أن مثل لفظ كل و ما يرادفه في أي لغة كان تخصه و لا يخص الخصوص و لا
يعمه و لا ينافي اختصاصه به استعماله في الخصوص عناية بادعاء أنه العموم أو بعلاقة العموم
و الخصوص.»^۱

توضیح:

۱. بی تردید در زبان عربی هم صیغه‌ها [و واژه‌هایی] وجود دارد که اختصاص به معنای عام دارد و هم صیغه‌ها [و واژه‌هایی] وجود دارد که اختصاص به معنای خاص دارد.
۲. کما اینکه بی تردید واژه‌هایی وجود دارد که مشترک بین دو معناست
۳. چرا که بالضرورة لفظ «کل» (و هرچه با آن در زبان دیگر مترادف است)، فقط معنای عام را می‌رساند و چنین نیست که فقط معنای خاص را برساند و یا مشترک (لفظی یا معنوی) بین عام و خاص باشد.
۴. [إن قلت:] کل گاهی در معنای خاص استعمال می‌شود.
۵. [قلت:] استعمال در خاص، با قرینه و عنایت است و لذا استعمال مجازی است
۶. مثلاً گاه ادعا می‌کنیم که یک فرد خاص، گویی همه افراد است، مثلاً می‌گوییم: «جائتی کل عالم» و مرادمان آمدن زید است.
۷. البته بر اساس مبنای سکاکی، مجاز عقلی است یعنی ادعا می‌کنیم فرد غیر حقیقی، از افراد معنای حقیقی و یا همان معنای حقیقی است و بر اساس مبنای مشهور، علاقه مجازی، علاقه عموم و خصوص است که باعث می‌شود استعمال لفظ در غیر ما وضع له (خاص) باشد.

۴. مرحوم علامه حلی به ادله مذهب خود (وجود لفظ به صورت اختصاصی برای معنای عام) اشاره می‌کند:

«القدرة على وضع الألفاظ للعموم ثابتة بالضرورة، و الدّاعي موجود، إذ الحاجة ماسة إلى إعلام الغير معنى العموم و إلى التعبير عنه، ليفهم السّامع، أن المتكلم قصده، و هو معنى ظاهر مشهور بين الناس تكثر مزاوتهم له، و يحتاجون في أكثر محاوراتهم إليه، و لا مفسدة فيه، و لا مانع من عقليّ أو نقليّ.»

و إذا ثبتت القدرة على الفعل و الدّاعي، و انتفى الصّارف، و جب وجود الفعل.

اعتراض الغزالي عليه: بأنّه قياس في اللّغة.

۱. كفاية الاصول، ص ۲۱۶

سَلَّمْنَا الْوَجُوبَ، لَكِنْ نَمْنَعُ عَصْمَةَ الْوَاضِعِ، حَتَّى لَا يَخَالَفَ الْحِكْمَةَ.

سَلَّمْنَا، لَكِنْ نَمْنَعُ عَدَمَ الْوَضِعِ، فَإِنَّ الْمَشْتَرَكَ مَوْضُوعٌ وَلَا يَخْرُجُ عَنِ الْوَضِعِ بِاشْتِرَاكِهِ.
وَالْجَوَابُ: أَنَّا لَمْ نَسْتَدَلِّ بِمَا ذَكَرْنَاهُ عَلَى أَنَّهُ قِيَاسٌ، بَلْ اسْتَدَلَّلْنَا بِوُجُودِ الْعِلَّةِ عَلَى وُجُودِ
الْمَعْلُولِ، وَلَا نَفَى بِالْوَاجِبِ هُنَا، الَّذِي يَسْتَحَقُّ تَارِكَهُ الدَّمَّ، حَتَّى يَشْتَرِطَ الْعَصْمَةَ، وَإِذَا ضَمَمْنَا
إِلَى دَلِيلِنَا أَنَّ الْأَصْلَ عَدَمَ الْإِشْتِرَاكِ، تَمَّ الْمَطْلُوبُ»^١

٥. ایشان سپس به ادله دیگری بر مدعای خود توجه می دهد.^٢

٦. به نظر می رسد ادله عقلی در این مسئله قابل اتکا نیست (چرا که وجوب یا ناشی از حکم شرع است و یا
ناشی از حکم عقل عملی که در ما نحن فیه هر دو منتفی است) و اگر بخواهیم ثابت کنیم که لفظی معین فقط دارای
معنای عام است، باید به سراغ تبادر (و سایر علائم کشف حقیقت) برویم.
همین مطلب مورد اشاره و تأکید صاحب قوانین^٣ و صاحب معالم قرار گرفته است:

«لَنَا أَنَّ السَّيِّدَ إِذَا قَالَ لِعَبْدِهِ لَا تَضْرِبْ أَحَدًا فَهَمَّ مِنَ اللَّفْظِ الْعَمُومِ عَرَفَا حَتَّى لَوْ ضَرَبَ وَاحِدًا عَد
مُخَالَفًا وَ التَّبَادُرَ دَلِيلَ الْحَقِيقَةِ فَيَكُونُ كَذَلِكَ لُغَةً لِأَصَالَةِ عَدَمِ النُّقْلِ كَمَا مَرَّ مَرَارًا فَالْمَكْرَةُ فِي
سِيَاقِ النَّفْيِ لِلْعَمُومِ لَا غَيْرَ حَقِيقَةٌ وَ هُوَ الْمَطْلُوبُ»^٤

١. نهاية الوصول، ج ٢، ص ١٢٢

٢. همان

٣. صاحب قوانین هم در این باره به «تبادر عند العرب» اشاره دارد و درباره استفاده عموم از «ما» در آیه ای خاص می نویسد: «و لِقِصَّةِ ابْنِ الزَّبَيْرِ فَإِنَّهُ لَمَّا
سَمِعَ قَوْلَهُ تَعَالَى: إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ قَالَ: لِأَخْصَنِ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ، ثُمَّ جَاءَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ وَ قَالَ: يَا
مُحَمَّدَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ أَلَيْسَ عَبْدُ مُوسَى وَ عِيسَى وَ الْمَلَائِكَةُ، فَفَهَمَهُ دَلِيلَ الْعَمُومِ لِأَنَّهُ مِنْ أَهْلِ اللِّسَانِ، وَ أَدَلَّ مِنْ ذَلِكَ جَوَابَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ
سَلَّمَ حَيْثُ قَالَ: مَا أَجْهَلَكَ بِلِسَانِ قَوْمِكَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ مَا لَمَّا لَا يَعْقِلُ، فَلَمْ يَنْكُرِ الْعَمُومَ وَ قَرَّرَهُ. وَ أَمَا اسْتِعْمَالَ كَلِمَةِ مَا فِي ذَوَى الْعُقُولِ أَوْ أَعْلَى مِنْهُمْ كَمَا فِي قَوْلِهِ
تَعَالَى: وَ السَّمَاءِ وَ مَا بَنَاهَا، فَإِنَّمَا هُوَ خُرُوجٌ عَنِ الْحَقِيقَةِ لِنَكْتَةِ» [اقوانين المحكمة، ج ١، ص ٤٣٧]

٤. معالم الدين، ص ١٠٢